

УДК 338.48

Демчук Людмила Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри екології та природокористування
Державний університет «Житомирська політехніка»

Demchuk Lyudmyla

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ecology and Environmental Management
State University of Zhytomyr Polytechnic
ORCID: 0000-0001-5698-7113

Пугачов Микола Іванович

доктор економічних наук, професор
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Pugachov Mykola

Doctor of Economic Sciences, Professor
National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics»
ORCID: 0000-0002-7507-5870

Корінець Роман Ярославович

кандидат економічних наук, почесний президент
Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України

Korinets Roman

Candidate of Economic Sciences, Honorary President
National Association of the Agricultural Advisory Services of Ukraine
ORCID: 0000-0003-4243-6745

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-6-9978

ВИВЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ РЕГІОНІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ

STUDYING THE POSSIBILITIES OF PRESERVING ECOLOGICALLY CLEAN REGIONS FOR THE DEVELOPMENT OF ECO-TOURISM

Анотація. Вступ. Екотуризм націлений на захист природних ресурсів і біологічного різноманіття шляхом розумного використання цих ресурсів, формування екологічного досвіду й обізнаності туристів і місцевої громади з метою захисту природної та культурної спадщини екологічних місць і виховання поваги до неї.

Метою статті є вивчення можливостей розвитку та збереження екологічно чистих регіонів для розвитку екотуризму.

Матеріали і методи. Теоретичною основою дослідження слугують наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. У процесі дослідження використано системний підхід, метод структурно-логічного узагальнення, аналіз літературних джерел.

Результати. Розкрито зміст екотуризму як форми туризму, що спрямована на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність. З'ясовано, що основою екотуризму є природні ресурси та автентичні продукти, що передбачає гармонійні відносини з природою, місцевими громадами, їхньою культурою й традиціями. Доведено, що екотуризм слугує захисту та збереженню навколишнього середовища, економічному розвитку та соціальному прогресу регіонів, покращенню добробуту місцевого населення. Узагальнено п'ять вимірів системи екотуризму: природне середовище, екологічна освіта, участь місцевої громади, досвід екотуризму, соціально-економічний стан. Наголошено, що Україна характеризується багатством і різноманітністю еколого-рекреаційних ресурсів. Розглянуто особливості макрорегіонів (Західного, Північного і Центрального) і їх місце у системі екотуризму України. Охарактеризовано сучасні форми екотуризму: екокомплекс,

екокурорт, екоготель, еко-стежки, глемпінг. Акцентовано увагу, що для перетворення екотуризму на один із пріоритетних напрямків національного туризму повинні бути розроблені спеціальні державні, регіональні та місцеві програми, націлені на популяризацію місцевої спадщини.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень у даному напрямку вбачаємо у визначенні основних напрямків розвитку екологічної освіти в Україні, направленої на виховання свідомого ставлення кожного громадянина до довкілля.

Ключові слова: екотуризм, зелений туризм, сталий розвиток, захист навколишнього природного середовища, збереження екологічних чистих регіонів.

Summary. Introduction. Ecotourism aims to protect natural resources and biodiversity through the sustainable use of these resources, fostering environmental awareness among tourists and local communities to safeguard the natural and cultural heritage of ecological sites and nurture respect for it.

Purpose. The article aims to explore the opportunities for the development and conservation of environmentally friendly regions to promote ecotourism.

Materials and methods. The theoretical foundation of the study is based on the scientific works of domestic and foreign scholars. The research employed a systematic approach, the method of structural-logical generalization, and literature analysis.

Results. The concept of ecotourism as a form of tourism focused on eco-educational recreational activities is elucidated. It has been established that the foundation of ecotourism lies in natural resources and authentic products, implying harmonious relations with nature, local communities, their culture, and traditions. It is proven that ecotourism contributes to environmental protection and conservation, economic development, and social progress of regions, enhancing the well-being of local populations. The five dimensions of the ecotourism system are summarized: natural environment, environmental education, local community involvement, ecotourism experience, and socio-economic condition. It is noted that Ukraine is characterized by a wealth and diversity of ecological and recreational resources. The features of macro-regions (Western, Northern, and Central) and their role in Ukraine's ecotourism system are examined. Modern forms of ecotourism such as eco-complexes, eco-resorts, eco-hotels, eco-trails, and glamping are described. Attention is emphasized on the need for developing special national, regional, and local programs aimed at promoting local heritage to transform ecotourism into one of the priority areas of national tourism.

Discussion. The prospects for further research in this area are seen in identifying the main directions for the development of environmental education in Ukraine, aimed at fostering a conscious attitude of every citizen towards the environment.

Key words: ecotourism, green tourism, sustainable development, environmental protection, conservation of environmentally friendly regions.

Постановка проблеми. Туризм, будучи високодохідним сегментом економіки, активно розвивається. Крім переваг (зайнятість населення, розширення соціальної інфраструктури, удосконалення обслуговування, розвиток регіональної економіки тощо), є й негативні результати, що стосуються саме антропогенного деструктивного впливу людини на об'єкти природного середовища. Екотуризм націлений на захист природних ресурсів і біологічного різноманіття шляхом розумного використання цих ресурсів, формування екологічного досвіду й обізнаності туристів і місцевої громади з метою захисту природної та культурної спадщини екологічних місць і виховання поваги до неї. Екологічний туризм володіє еколого-освітніми, виховними та пізнавальними можливостями впливу на охорону й раціональне використання природного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку екотуризму та захисту природного середовища досліджували українські та зарубіжні науковці. Зокрема О. Табенська та А. Прилуцький [1] розглянули проблеми розвитку екологічного туризму та інноваційні проекти, започатковані для ефективного розвитку територіальних громад. В. Бойко [2; 3] окреслив особливості розвитку сільського зеленого туризму, основні тенденції та перспективи розвитку екологічного туризму, чинники впливу на форму-

вання екологічного туризму в Україні. О. Савицька, Н. Савицька, Л. Погребняк [4] обґрунтували теоретичні аспекти екотуризму як компонента сталого розвитку України: підходи до визначення дефініції «екотуризм», його основні функції та принципи. Н. Паньків та М. Скрипник [5] проаналізували розвиток екологічного туризму в Україні, його позитивні та негативні наслідки, проблеми та шляхи їх вирішення, перспективи розвитку. І. Замула, В. Травін та Д. Кирилюк [6] дослідили особливості розвитку екотуризму в Україні у післявоєнний період.

А. Drum та А. Moore [7] поняття «екотуризм», його еволюцію, роль природоохоронного менеджменту підкріпили тематичними дослідженнями на рівні громади.

Метою статті є вивчення можливостей розвитку та збереження екологічно чистих регіонів для розвитку екотуризму.

Матеріали і методи. Теоретичною основою дослідження слугують наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. У процесі дослідження використано системний підхід, метод структурно-логічного узагальнення, аналіз літературних джерел.

Виклад основного матеріалу. Екотуризм є специфічним сегментом сталого туризму. На відміну від масових відвідувань, ця унікальна форма туризму базується на відповідальній поведінці туристів

і належному ставленні до цінностей. Відповідно, туристична діяльність здійснюється на природі, де особливо цінуються природні території, що охороняються, тобто території з біорізноманіттям та культурною спадщиною: національні парки, природні парки, спеціальні природні заповідники, виняткові ландшафти, пам'ятки природи. Інтегруюча роль екотуризму проявляється в гармонії між охороною навколишнього середовища та використанням туристами заповідних територій [8]. Можливості екотуризму поєднують природні, екологічно обізнані, культурно-просвітницькі та екологічно керовані умови, які цінності надають місцю. До них належать природні якості (рослинність, ландшафт, рельєф тощо), якості, пов'язані з екологічною та культурною обізнаністю (відвідувачі та приймаючі громади), а також стійкі умови, надані керівництвом (розробка, дорожня мережа та правила). Ці можливості динамічні, адаптивно розвиваються та тісно взаємопов'язані у процесі управління туристичними операціями [9].

Екотуризм — це відповідальна подорож до природних територій, яка зберігає навколишнє середовище та покращує добробут місцевого населення [7, с. 15]. Через свою екологічну цінність природоохоронні території включають багато світових екотуристичних атракцій: один чи декілька рідкісних або ендемічних видів флори і фауни, багатство дикої природи, незвичайні або дивовижні геоморфологічні утворення, унікальні історичні або сучасні культурні прояви у природному контексті [7, с. 7]. Атрибути екотуризму роблять його цінним інструментом збереження природи. Його впровадження дозволяє: забезпечити економічну цінність екосистемним послугам, що надаються територіями, які охороняються; генерувати прямий дохід для збереження цих територій; генерувати прямий та непрямий дохід зацікавлених сторін, створюючи стимули для охорони природи у місцевих спільнотах; підтримувати охорону природи на місцевому, національному та міжнародному рівнях; сприяти сталому використанню природних ресурсів; знижувати загрози біорізноманіттю [7, с. 3].

Екологічний туризм є різновидом пізнавального туризму і дає можливість спостерігати за життям живої природи, досліджувати взаємозв'язки живих організмів, здійснювати природоохоронні заходи [1]. До переваг екотуризму можна віднести: 1) набуття туристами нових знань; 2) емоційний відпочинок від міського шуму та стресу, оздоровлення; 3) формування толерантного ставлення до незнайомої культури й етносів; 4) виготовлення екологічно чистих продуктів харчування; 5) розвиток спеціальної освіти, спрямованої на поширення професій у сфері туризму і природоохоронної діяльності [10].

R. Zheng, S. Zhen, L. Mei, H. Jiang [11] виокремлюють 5 вимірів у системі екотуризму (рис. 1).

Екотуризм включає такі поняття як «зелений» або «сільський» туризм і передбачає проведення вільного часу в сільському середовищі, якому притаманна

відповідна забудова, сільський побут та мальовничий ландшафт [12, с. 144]. Турист має можливість проживати життя, притаманне відповідній місцевості з її традиціями і звичаями, виконувати просту сільську роботу для отримання естетичного задоволення, культурного розвитку й загального оздоровлення [2, с. 59].

Належний розвиток екотуризму в природоохоронних територіях повинен вирішувати три категорії цілей: екологічні, суспільні та економічні [2, с. 59]. Екологічні пріоритети включають охорону природи та ландшафту в довгостроковій перспективі, підтримання територій місцевою громадою та відвідувачами. Забезпечуючи туристам цікаве перебування на природі, зелений туризм сприяє досягненню цілей громади, зокрема отримання прибутку та покращення умов життя місцевих жителів. Економічні цілі стосуються сталого економічного розвитку в найбільш вразливих, незайманих і цінних регіонах світу, що допомагає підвищити рівень національної економіки, подолати безробіття, залучити кошти для охорони природи та ландшафту. Міські та місцеві органи влади на територіях в межах кордонів або в буферних зонах навколо природоохоронних територій все більше відчують переваги унікальності місця, де вони знаходяться, для місцевої економіки та громади. Екотуризм, розвиваючись паралельно з іншими формами сталого туризму, в поєднанні з традиційними та художніми ремеслами, виробництвом органічних продуктів харчування може стати потужним імпульсом для зміцнення стратегії екологічно чистого економічного зростання [13].

Екотуризм передбачає відпочинок в екологічно чистих регіонах. Україна володіє такими територіями, тому є екологічно привабливою для любителів

Рис. 1. Система екотуризму

Джерело: розроблено автором на основі [11]

екотуризму. Сьогодні не всі території доступні з огляду безпеки. Внаслідок російської воєнної агресії заборонені для відвідування місця, розташовані біля північних та східних кордонів України, що межують з Білорусією та Росією. Відпочинок неможливий у прифронтових зонах сходу та півдня України через активні бойові дії або окупацію. Недоступність чорноморського узбережжя пов'язане із замінуванням та загрозами ракетних обстрілів. Походи, сплави, екскурсії та прогулянки за маршрутами біля об'єктів критичної інфраструктури, стратегічних і військових об'єктів заборонені на всій території України. Війна загрожує екології, а наслідки ракетних обстрілів та бойових дій катастрофічні для навколишнього середовища.

Відносно безпечними вважаються західні та центральні регіони України. Належний рівень надання послуг сприяє задоволенню потреб туристів. Екологічний туризм в Україні переважно поширений на території природно-заповідного фонду, до якого входять національні природні парки, заповідники, дендрологічні парки та ботанічні сади, пам'ятки природи, лікувально-оздоровча місцевість та курорти [14, с. 97].

В Україні з'явилися нові форми екотуризму: екокомплекс, екокурорти, екокотеджі, екостежки, глемпінги та інші.

Екокомплекси (еталонна модель) розташовані в незайманому природному середовищі. Вони підтримують екологічні принципи та програми захисту навколишнього середовища. Для економії енергії та для ефективної утилізації відходів використовують передові технології. Послуги надаються на найвищому рівні завдяки добре підготовленому персоналу та професійним гідам. *Екокурорти* схожі на еталонну модель, але, зазвичай, знаходяться біля води і націлені на надання персональних послуг та розваг (ретрит, природні оздоровчі спа-центри, медитація тощо). *Екокотеджі та кемпінги* — це невеликі будинки чи місця для кемпінгу, які розташовані у мальовничій природній місцевості з чудовими краєвидами. Більшість з них переобладнані для життя. Останнім часом надзвичайно популярним серед мандрівників став глемпінг. Багато людей перейнялися екологічним духом відповідальних подорожей та налагодженням внутрішнього зв'язку з природою. *Сільський екокомплекс* є простим приватним житлом у невеликих селах поблизу природних заповідників. У ролі обслуговуючого персоналу та гідів виступають місцеві жителі, пропонуючи можливість побачити дику та екзотичну природу, не повністю ізольовану від цивілізації. *Екоферма* є сільським проектом фермерів та малих громад, створеним з метою отримання додаткового доходу. Використовуються фермерські будинки або приміщення [3].

Екологічні оздоровчі стежки та зелені шляхи — це безпечні, привабливі та доступні місця для піших і велосипедних прогулянок, бігу, походів з метою підтримання здорового способу життя. Зелені лінійні

насадження, зелені стежки і шляхи є інструментами збереження довкілля, природних ландшафтів, біорізноманіття та забезпечення необхідних зв'язків між фрагментованими середовищами існування [5, с. 235].

Екологічність підприємств готельного бізнесу характеризують такі основні показники: споживання води; споживання енергії та спричинені ним атмосферні викиди; використання природних ресурсів; вплив хімічних засобів на довкілля та здоров'я; викиди в атмосферу; викиди у воду; обсяг відходів; пожежі, аварії та інші надзвичайні ситуації; вплив транспорту на довкілля. Додатковими індикаторами екологізації засобів розміщення є відновлювані джерела енергії, нетоксичні мийні засоби та пральні порошки, устаткування для переробки відходів, обмеження паління на території готелю чи комплексу, можливість відмови відвідувачів від заміни використаних рушників з метою економії води, енергозберігаюче освітлення, послуги, що надаються екоавтомобілями, власне або місцеве вирощування продуктів для здорового харчування туристів тощо [15].

В Україні найкращими підприємствами готельного бізнесу з екологічними пріоритетами вважаються «GM Eco Bubble Hotel» — котеджне містечко з номерів-напівсфер, що нагадують бульбашки; екоготель «Бунгало» — комфортабельний будиночок з «диким» зрубом та автентичною карпатською кухнею; «Ecohotel Krasna Polyana» — сімейний екоготель; «Ковчег» — гірський готель, який дотримується високих екологічних стандартів та отримав екологічне маркування «Зелений Ключ»; «Вище Неба» — сучасний екокомплекс з мега панорамними вікнами. Кожен з них володіє власною історією та концепцією.

Основним центром екотуризму є Карпатський регіон. Вдале географічне положення, добре розвинена транспортна мережа, природні ресурси (гори, мінеральні джерела, річки, озера, водоспади), історико-культурна спадщина (замки й палаци, старовинні міста, збережені традиції та самобутнє народне мистецтво), різноманітні національні кухні, відносно висока екологічна спорідненість, соціально-економічна специфіка гірських регіонів, можливості для контакту з природою (екскурсії, піші прогулянки, катання на конях, полювання, риболовля, збирання грибів, квітів і трав, відпочинок біля води). У Карпатах налічується близько 800 гарячих джерел майже всіх видів. Самі Карпати з незвичайними ландшафтами, смерековими лісами, чистим повітрям і гірськими річками є визначною пам'яткою регіону [4, с. 125].

Північні регіони України також мають унікальну природу: великі лісові масиви, густа мережа річок, озер і боліт. У цьому регіоні збереглися природні ресурси та етнокультурна спадщина. Зокрема на Поліссі є всі необхідні умови для успішного розвитку екотуризму: доступ до природних заповідників (крім прикордонних територій), різноманітні ландшафти, багатий видовий склад флори та фауни, унікальні культурні об'єкти та неповторне народне мистецтво.

Сільські поселення дають можливість розвивати еко-екотуризм. Для традиційного та органічного сільсько-господарського виробництва і піднесення місцевої економіки доцільно відроджувати село, розвивати традиційні форми виробництва, популяризувати органічне виробництво, створювати і просувати бренди, відроджувати старовинні ремесла (гончарство, ткацтво тощо), домашні промисли (в'язання й вишивання предметів одягу чи побуту, ткацтво полотна, килимів та доріжок, виготовлення сувенірів для туристів).

У Центральному регіоні України теж є значна кількість пропозицій з екотуризму: катання на конях, відвідування пам'яток і музеїв архітектури та природи. Свої унікальні місця, наприклад, має Полтавщина. Диканька та Великі Сорочинці дають змогу відчутти справжній сільський колорит.

Україна спільно з Європейським Союзом розробила Стратегію національної екологічної політики України на період до 2030 року. Стратегія сприятиме піднесенню місцевої культури через сталий розвиток екотуризму та створення нових робочих місць. Планується надавати громадськості важливу інформацію про сталий розвиток, спосіб життя в гармонії з природою, захист лісів, природних заповідників, гірських та водних екосистем, створення нових екологічних мереж. Уряд визнав важливість сталого розвитку в усіх сферах діяльності, включаючи екотуризм. Збільшено кількість екологічних програм і заходів у природних заповідниках країни. У більшості областей місцеві органи влади організують екологічні фестивалі, проекти та різні заходи, що є одним із пріоритетів сталого розвитку [6, с. 13].

В Україні функціонує Спілка сільського зеленого туризму України, яка займається переведенням роз'єднаних садиб у зелену та агротуристичну екосистему, формуванням відповідного середовища для покращення добробуту місцевого населення, підвищення якості життя шляхом диверсифікації сільськогосподарської діяльності, розумного використання та збереження природного й історико-культурного потенціалу конкретної сільської місцевості [10]. На офіційному сайті Спілки розміщена картка України з інформацією про пропозицію са-

диб для туристів. Власники закладів проживання та відпочинку для туристів в сільській місцевості проходять добровільну сертифікацію та категоризацію, тобто отримують певну категорію, сертифікат та знак, який надається на три роки і розміщується на зовнішній стороні будинку.

Отже, в Україні є всі можливості для успішного розвитку екологічного туризму. Екотуризм корисний не лише для здоров'я людини, але й спонукає дбати про навколишнє середовище. Л. Демчук та Г. Кірейцева [12, с. 146–147] вважають, що необхідно закріпити поняття «екологічний туризм» на законодавчому рівні, розробити методику розрахунку антропогенного навантаження на території, де здійснюється екотуризм, розробити заходи підтримки, зокрема просування екотуристських проєктів, виховання екологічної культури громадян.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Метою екотуризму як туристичної діяльності є ознайомлення з особливостями природних і культурних (зазвичай малозмінених) ландшафтів з умовою збереження їх різноманіття. Основна ідея екологічного туризму — піклування про збереження навколишнього середовища, яке використовується для туристичних цілей. Екологічний туризм націлений на зменшення негативного впливу туристичних потоків на природне середовище та покращення добробуту місцевого населення. Водночас екотуризм генерує дохід для збереження природи та має економічні вигоди для громад, що живуть в екологічно чистих регіонах. Україна володіє достатніми і сприятливими умовами та ресурсами для розвитку екологічного туризму. Для перетворення його в один із пріоритетних напрямків національного туризму повинні бути розроблені спеціальні державні, регіональні та місцеві програми, націлені на популяризацію місцевої спадщини (автентичного способу життя, органічного виробництва на основі місцевого господарства тощо).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні основних напрямків розвитку екологічної освіти в Україні, направленої на виховання свідомого ставлення кожного громадянина до довкілля.

Література

1. Табенська О. І., Прилуцький А. М. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-37>.
2. Бойко В. О. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 58–65. doi: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.22.58>.
3. Бойко В. О. Екологічний туризм як складова зеленої економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. doi: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.73>.
4. Савіцька О. П., Савіцька Н. В., Погребняк Л. В. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. № 15. С. 122–128.
5. Паньків Н., Скрипник М. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення. *Економічні науки: вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 229–240. doi: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-36>.

6. Замула І. В., Травін В. В., Кирилук Д. Р. Післявоєнний розвиток екотуризму в Україні: вітчизняний і міжнародний досвід. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2(104), С. 10–17. doi: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-10-17](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-10-17).
7. Drum A., Moore A. *Ecotourism Development: A Manual for Conservation Planners and Managers*. Virginia: The Nature Conservancy, 2005. 100 p.
8. Cvetković M., Brankov J., Ćurčić N., Pavlović S., Dobričić M., Tretiakova T.N. Protected Natural Areas and Ecotourism — Priority Strategies for Future Development in Selected Serbian Case Studies. *Sustainability*. 2023. № 15(21). doi: <https://doi.org/10.3390/su1521156212023>.
9. Sahahiri R. M., Griffin A. L., Sun Q. Investigating Ecotourism Opportunities Measurements in a Complex Adaptive System: A Systematic Literature Review. *Sustainability*. 2023. № 15(3). doi: <https://doi.org/10.3390/su15032678>.
10. Екотуризм у світі. *Україна — це ми! : вебсайт*. [https://we.org.ua/URL: https://we.org.ua/rizne/ekoturizm-u-sviti/](https://we.org.ua/URL:https://we.org.ua/rizne/ekoturizm-u-sviti/) (дата звернення: 4.06.2024).
11. Zheng R., Zhen S., Mei L., Jiang H. Ecotourism Practices in Potatso National Park from the Perspective of Tourists: Assessment and Developing Contradictions. *Sustainability*. 2021. № 13(22). doi: <https://doi.org/10.3390/su132212655>.
12. Демчук Л. І., Кірейцева Г. В. Екологічний туризм у Житомирській області. *Екологічно сталий розвиток урбосистем: виклики і рішення: тези Міжнародної науково-практичної інтернет конференції* (м. Харків, 2–3 листопада 2021 р.). Харків, 2021. С. 144–147.
13. Zareba D. The significance of protected areas for ecotourism. *Atitlan*. URL: <https://atitlan.pl/en/ecotourism-and-protected-areas/> (дата звернення: 4.04.2024).
14. Фомічева Т. Є., Винярска М. Г., Тараненко М. Г. Соціально-економічний аналіз розвитку екологічного туризму на території національних природних парків Львівської області. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство*. 2021. № 4(121). С. 96–100. doi: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-15>.
15. Ткачук Г. В., Ярмолюк Д. І. Еко-готелі. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Житомир, 3–4 листопада 2022 р.). Житомир, 2022. С. 299.

References

1. Tabenska, O. I., & Prylutskyi, A. M. (2023). Problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukraini [Problems and prospects of ecological tourism development in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 51. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-37> [in Ukrainian].
2. Boiko, V. O. (2020) Silskyi zeleni turyzm v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Rural green tourism in Ukraine: problems and prospects]. *Ahrosvit*, 22, 58–65. doi: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.22.58> [in Ukrainian].
3. Boiko, V. O. (2021). Ekolohichni turyzm yak skladova zelenoi ekonomiky [Ecological tourism as a component of the green economy]. *Efektivna ekonomika*, 4. doi: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.73> [in Ukrainian].
4. Savitska, O. P., Savitska, N. V., & Pohrebniak, L. V. (2017) Ekoturizm yak vazhlyva skladova stratehii staloho rozvytku Ukrainy [Ecotourism as an important component of the strategy of sustainable development of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, 15, 122–128 [in Ukrainian].
5. Pankiv, N., & Skrypnyk, M. (2022). Ekolohichni turyzm yak priorytetnyi napriamok staloho rozvytku turyzmu v Ukraini: vyklyky sohodennia [Ecological tourism as a priority direction of sustainable tourism development in Ukraine: challenges of the present]. *Ekonomichni nauky: visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 4, 229–240. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-36> [in Ukrainian].
6. Zamula, I. V., Travin, V. V., & Kyryliuk, D. R. (2023). Pislivoienni rozvytok ekoturizmu v Ukraini: vitchyzniani i mizhnarodnyi dosvid [Postwar Development of Ecotourism in Ukraine: Domestic and International Experience]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*. 2(104), 10–17. [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-10-17](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-10-17) [in Ukrainian].
7. Drum, A., & Moore, A. (2005). *Ecotourism Development: A Manual for Conservation Planners and Managers*. Virginia: The Nature Conservancy.
8. Cvetković, M., Brankov, J., Ćurčić, N., Pavlović, S., Dobričić, M., & Tretiakova, T.N. (2023). Protected Natural Areas and Ecotourism — Priority Strategies for Future Development in Selected Serbian Case Studies. *Sustainability*, 15(21), 1–32. doi: <https://doi.org/10.3390/su1521156212023>.
9. Sahahiri, R. M., Griffin, A. L., Sun, & Q. (2023). Investigating Ecotourism Opportunities Measurements in a Complex Adaptive System: A Systematic Literature Review. *Sustainability*, 15(3), 26–78. doi: <https://doi.org/10.3390/su15032678>.
10. Ekoturizm u sviti [Ecotourism in the world]. Retrieved from <https://we.org.ua/rizne/ekoturizm-u-sviti/> [in Ukrainian].
11. Zheng, R., Zhen, S., Mei, L., & Jiang, H. (2021). Ecotourism Practices in Potatso National Park from the Perspective of Tourists: Assessment and Developing Contradictions. *Sustainability*, 13. doi: <https://doi.org/10.3390/su132212655>.
12. Demchuk, L. I., & Kireitseva, H. V. (2021). Ekolohichni turyzm u Zhytomyrskii oblasti [Ecological tourism in the Zhytomyr region]. *Ekolohichno stalyy rozvytok urbosystem: vyklyky i rishennia: tezy dopovidi Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi internet konferentsii* (pp. 144–147). Kharkiv [in Ukrainian].
13. Zareba, D. (2014). The significance of protected areas for ecotourism. *Atitlan*. Retrieved from <https://atitlan.pl/en/ecotourism-and-protected-areas/>.

14. Fomicheva, T. Ie., Vyniarska, M. H., & Taranenko, M. H. (2021). Sotsialno-ekonomichniy analiz rozvytku ekolohichnoho turyzmu na terytorii natsionalnykh pryrodnykh parkiv Lvivskoi oblasti [Socio-economic analysis of the development of ecological tourism in the territory of national natural parks of the Lviv region]. *Derzhava ta rehiony*, 4(121), 96–100. doi: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-15> [in Ukrainian].

15. Tkachuk, H. V., & Yarmoliuk, D. I. (2022). Eko-hoteli [Eco-hotels]. *Suchasni vyklyky staloho rozvytku biznesu: tezy dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (p. 299). Zhytomyr [in Ukrainian].